

qui peregrinantur apud te, 7. jumentis tuis et pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbunt cibum. 8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem; 9. et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra. 10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubileus. Revertetur homo ad possessionem suam, et unusquisque rediet ad familiam pristinam; 11. quia jubileus est et quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, et primitias vindemiæ non colligetis, 12. ob sanctificationem jubilei, sed statim oldata comedetis. 13. Anno jubilei redient omnes ad possessiones suas. 14. Quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilei emes ab eo, 15. et juxta supputationem frugum vendet tibi. 16. Quanto plures anni remanserint post jubileum, tanto crescet et pretium: et quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris et emptio constabit; tempus enim frugum vendet tibi. 17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester. 18. Facite præcepta mea, et judicia custodite, et implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore, 19. et gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes. 20. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras? 21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, et faciet fructus trium annorum, 22. seretisque anno octavo, et comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera. 23. Terra quoque non vendetur in perpetuum; quia mea est, et vos advenæ et coloni mei estis. 24. Unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. 25. Si attenuatus frater tuus venderit possessioneuleam suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille venderat. 26. Sin autem non habuerit proximum, et ipse pretium ad redimendum potuerit invenire, 27. computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit; et quod reliquum est reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam: 28. quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubileum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, et ad possessorem pristinum. 29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. 30. Si non redemerit, et anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, et posteri ejus in perpetuum, et redimi non poterit, etiam in jubileo. 31. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur: si ante redempta non fuerit, in jubileo revertetur ad dominum. 32. *Ædes Levitarum*, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi: 33. si redemptæ non fuerint, in jubileo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. 34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est. 35. Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam et peregrinum, et vixerit tecum, 36. ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. 37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges. 38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra *Ægypti*, ut darem vobis terram Chanaan, et essem vester Dens. 39. Si paupertate compulsus venderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum; 40. sed quasi mercenarius et colonus erit: usque ad annum jubileum operabitur apud te, 41. et postea egredietur cum liberis suis, et revertetur ad cognitionem et ad possessionem patrum suorum. 42. Mei enim servi sunt, et ego eduxi eos de terra *Ægypti*; non veneant conditione servorum. 43. Ne affligas eum per potentiam, sed metuit Deum tuum. 44. Servus et ancilla sint vobis de nationibus quæ in cir-

cuitu vestro sunt. 45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos, 46. et hereditario jure transmittatis ad posterum, ac possidebitis in æternum; fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. 47. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, et attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus, 48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum, 49. et patruus, et patruelis, et consanguineus, et affinis. Sin autem et ipse potuerit, redimet se, 50. supputatis dumtaxat annis a tempore venditionis suæ usque ad annum jubileum; et pecunia, qua venditus fuerat, juxta annorum numerum et rationem mercenarii supputata. 51. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad jubileum, secundum hos reddet et pretium: 52. si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, et reddet emptori quod reliquum est annorum, 53. quibus ante servavit mercedibus imputatis: non alliget eum violenter in conspectu tuo. 54. Quod si per hæc redimi non poterit, anno jubileo egredietur cum liberis suis. 55. Mei enim sunt servi, filii Israel, quos eduxi de terra *Ægypti*.

Veri-
Annum
septi-
mum
Deus ju-
sæ esse
sabbati-
con.

2. QUANDO INGRESSI FUERITIS TERRAM QUAM EGO DABO VOBIS, SABBATIZES SABBATUM DOMINI, — id est, observate sabbatum seu quietem terræ, facite ut terra septimo anno quiescat. Unde *Hebræa*, *Chaldea*, *Septuaginta* et nonnulla *Latina* habent, *sabbatizet*, id est quiescat, *terra sabbato Domini*, id est, quiete ordinata ad honorem et cultum Domini. Erat enim hæc lex ceremonialis spectans cultum divinum, jubensque celebrari communiter ab omnibus annum septimum sicut diem septimum: annus ergo septimus quisque erat sabbatum, id est quies terræ: inde hi anni vocati sunt sabbatici. Hoc terræ sabbatum instituit Deus, ut ipsa vacatio terræ, ait S. Augustinus, *Quæst. LXXXIX*, esset velut merces habitationis, et quasi pretium redemptionis ab illo cujus est, id est ab ejus creatore Deo, ut scilicet *Hebræi* pro terra sibi a Deo data, illi hoc sabbatum, quasi cultum et homagium quoddam rependerent.

Nota et quando ingressi fueritis terram: nam ante ingressum, puta in deserto, hæc lex anni septimi, uti et jubilei, observata non fuit. Annus enim septimus, et jubileum, sunt inducta ad solvenda debita, labores et servitutes; jam nulla erant debita in deserto, cum nulla ibi esset inopia; nec ibi laborabant, aut terram colebant, cum omnes et celo æqualiter alerentur manna, et vestirentur isidem semper vestibus manentibus integris et incorruptis, ut patet *Deuteron. viii, 4*. In deserto quoque non erant servitutes, quæ propter hæc debita et necessitates corporales, apud *Judeos* inductæ sunt, ut innuitur vers. 39.

QUANDO INGRESSI FUERITIS TERRAM, — supple et possederitis, ut eam colere possitis; nam, ut sequitur: « Sex annis seres agrum tuum, septimo autem anno sabbatum, » id est quies, erit terra. Non poterat ergo anni tam sabbatici quam jubilei (nam ex annis sabbaticis dependet, et computandus est annus jubilei, uti mox dicam) numeratio inchoari prius, quam terræ promissæ possessionem acciperent *Hebræi*, nactaque pace

et quiete colere eam possent: quomodo enim colerentur agri non jam occupati? aut a nondum cultis numeraretur annus sabbaticus? Unde patet inchoationem annorum sabbaticorum et jubileorum inchoandam esse ab anno, quo terra a *Jos* *Hebræis* per sortem est divisa; tunc enim populus in possessionem illius introductus, cole agros cepit; ut videri accidit anno ab exitu ex *Ægypto* 47, ut colligitur *Josue xiv, vers. 10*, qui fuit *Josue* post *Mosis* obitum septimus, mundi vero 2500; ergo ab eisdem anni mense 7, die 10, numeratio annorum sabbaticorum et jubileorum est inchoanda. Ita *Serarius* in *Josue* cap. xiii, *Quæst. XIV*, in fine, ubi refellit *Rabbinos* in *Seder Ollam*, qui hos annos inchoant a posteriore terræ divisione, quæ facta est anno non 7, sed 14 in *Silo*. Ab hoc ergo anno mundi 2500 computando deinceps, 105 annus sabbaticus incidit in annum 15 *Ezechie* regis, ut patet tum ex *chronologia*, tum ex *IV Reg. xix, 29*, collato cum *IV Reg. xviii, 43*. Et consequenter 121 annus sabbaticus incidit in annum 9 *Joachim* filii *Josie*, ita ut annus primus *Sedece* fuerit annus quartus hebdomadæ sabbaticæ 121, ut patet *Jerem. xxviii, 1*. Ita *Vatablus* ibi, et *Scaliger* in *Emend. temp.*

Male ergo quidam annos sabbaticos inchoant ab anno primo *Josue*, quo *Hebræi* ingressi sunt *Chananaem*, pugnantes contra *Josue* Jericho, cum inchoandi sint ab anno septimo *Josue* quo subacta tot bellis terra, eam dividere et colere cœperunt: inde enim sequens annus septimus fuit sabbatum terræ, colique debuit ut sabbatum, et ab eo consequenter septimus quisque annus erat sabbaticus; atque post septem annos sabbaticos, puta post 49 (septies enim septem sunt 49) annos completos, annus sequens quinquagesimus erat jubileus, ut patet vers. 8. Primum ergo jubileum numerari cepit ab anno mundi 2500, qui annus fuit jubileus mundi quinquagesimus; quinquagesimus enim 50 faciunt 2500; hoc ergo anno mundi 2500, exit jubileus mundi 50 et incipit 51. Exeunte

In des-
erto non
serva-
runt an-
num sab-
baticum,
nec jubi-
leum,
cur?

ergo jubileo mundi quinquagesimo, succedit numeratio annorum jubileorum Mosis, ita ut quinquagesimus primus jubileus mundi sit initium et exordium primi jubilei Mosaii; ita ut exinde anno quinquagesimo, puta anno mundi 2500, celebratum sit primum jubileum Mosaicum. Hinc sequitur Christum natum esse in fine vigesimi noni jubilei Mosaii. Nam primus jubileus Mosis coepit anno mundi 2500, a quo, si jubileo per 30 annos numeres, usque ad annum mundi 3930 quo natus est Christus, invenies usque ad Christum fluxisse præcise jubileos 29.

5. UVAS PRIMITIARUM TUARUM NON COLLIGES. — « Uvas primitiarum, » quas scilicet anno septimo, quasi primo septennii sequentis, velut primitias Domino, ut scilicet a pauperibus colligantur, in Dei honorem relinquas. Unde hebraice hæc vox vocatur *קריב* *nerecha*, id est nazaretus, hoc est *sacratificatio*, ut vertunt Septuaginta, vel *separationis*, ut Chaldeus, quas videlicet anno hoc septimo intactas relinquunt, Deoque quasi separant (1). Quatuor ergo erant insignia et privilegia anni septimi, sive sabbatici. *Primum*, quod eo anno Judei non poterant serere, non metere, non putare, non vindemiare, sed quibus dabatur agris et vineis, atque fructus ex iis sponte enati, erant communes omnibus hominibus et animalibus; vide dicta *Exod. xxiii, 11. Secundum*, quod anno hoc septimo fiebat remissio omnium debitorum, si is, qui debebat, genere Judeus erat, non autem si peregrinus et Gentilis; id patet *Deuter. xv, 2* et sequent. Que sane lex insolita et mira fuit. Unde *Deut. xxv, 9*, dicitur: « Cave ne dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis, et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare, sed dabis ei, nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis; » et mercedem addit, dicens: « Ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis ad que manum miseris. » Si hanc legem remissionis debitorum servas, Deus tibi debitum omne sua benedictione abunde compensabit. Nam, ut ait Sapiens, *Prov. xix, 17*: « Fenerat Deo, qui miseretur pauperis, et vicissitudinem suam reddet ei. » *Tertium*, quod hoc anno erat remissio et solutio servitutis: servi enim Hebræi manumittebantur, ut patet *Exodi xxi, 2*. Vide ibi dicta. Sin servus non esset Hebræus, sed alienigena, perpetuo manebat servus, ut hic dicitur *vers. 46*. *Quartum*, hoc anno jussum est legi Deuteronomium coram toto populo, *Deuter. xxxi, 10*.

(1) Hebr. est, *sponte nascens messis tua*, que sponte nascitur e granis messis anni præcedentis inter metendum, et *uvas vineæ tuæ non putas*, translatione a *קריב*, *Naziræo*, ducta, quod, sicut ejus casarius non tondetur, ita palmites, qui sunt omnes vitis, septimo anno non putati essent. Sic Proverbia, *lib. II, Eleg. 15*:

Illic assidue terræ spectabis arantes,
Et ritum doctam pœne falso comas.

Horum annorum sabbaticorum, quos a Judeis servati vel neglecti sint, mentio est *Jerem. cap. xxiv, 14*, et *IV Reg. xix, 29*, et *I Machab. vi, 53*, et apud Josephum, *lib. XIII, cap. xv*, et *lib. XIV, cap. xxviii*.

8, 9 et 10. NUMERABIS QUOQUE TIBI SEPTEN HERDOMADAS ANNORUM, etc., ET CLANGES BUCCINA MENSE SEPTIMO, DECIMA DIE MENSIS, SANCTIFICABISQUE ANNUM QUINQUAGESIMUM. — Describitur hic annus jubileus: jubetur hic ergo ut anno non 30, sive jubilei, ut vult Serarius, sed 49 præcedente jubileum clangant, et promulgent, sequentem annum quinquagesimum fore jubileum, ut quisque ad eum se disponat; nam annus 49 non erat annus jubilei, sed erat annus sabbaticus.

Errare ergo videntur Radulphus, Hugo Cardinalis, Gerardus Mercator in *Chronolog.*, et Josephus Scaliger, *lib. V*, qui putant annum 49 fuisse jubileum, eum tamen dici, et esse quinquagesimum, si in hoc numero comprehendas annum quinquagesimum, sive jubileum præcedentem: hinc enim debere numerari, et ab eo inchoandum esse numerationem anni 50, sive jubilei sequentis. Errant, inquam, quia sic iste annus 50 bis numeraretur, scilicet primo, cum est ultimus et 50, sive jubileus; secundo, prout idem est initium jubilei sequentis. Unde hanc sententiam refutant S. Cyrillus, Ambrosius, Clemens, Beda, S. Hieronymus, Cassiodorus, Isidorus, Abulensis, Oleaster, et ex iis fuse Serarius in *Josue xiii, Quæst. XIV*.

Hinc errant idem secundo, dum putant incidisse annum jubileum cum sabbatico, ne duo iniquant, anni otii concurrerent; hinc enim sequeretur, vel jubileum celebratum esse anno non 30, sed 49, vel annum sabbaticum celebratum esse, non septimo, sed octavo anno, quorum utrumque repugnat huic sanctioni Dei. Annus 49 erat sabbaticus, sequens vero 50 erat jubileus: quod intellige de primo jubileo, nam sequenti, sive secundo jubileo, inter annum sabbaticum et jubileum intercessit unus annus, tertio vero jubileo intercesserunt duo anni, quarto tres, et ita consequenter, usque dum reddita septimi jubilei coinciderent anni sabbaticus et jubileus. Cujus rei ratio et origo erat, quod jubileus sequens semper a præcedente jubileo, sive anno 50 numerabatur, annus vero sabbaticus semper a prioræ sabbatico, sive septimo computabatur. Hinc enim fit ut singuli jubilei uno anno distent a 7 sabbaticis, sive 4 annis, quod videbis ad oculum, si hosce annos duplices; bis enim 49 faciunt 98: ergo annus 98 erat decimus quartus sabbaticus, cum secundus jubileus esset annus centesimus. Pari modo si 49 triplices, efficiunt 147, ita ut annus 147 fuerit vigesimus primus sabbaticus, cum tertius jubileus esset 150; ubi clare vides duos annos interjici inter sabbaticum et jubileum, quod ordine fuit tertium. Octavo ergo quolibet jubileo, consequebantur sese immediate

annum sabbaticus et jubileus: itaque tunc Judæi duos consequentes annos habebant otii, quibus nec serere, nec metere licebat; sed Dominus promiserat se in eos annos Hebræis datum duplum, imo triplum messis solita, ut patet hic *vers. 21*. Idem accideret Christianis, si festa servarent, uti debent (1).

Symbolice, Franciscus Valesius, *De Sacra Philo.* cap. *xxi*: Deus, inquit, jubileum per 7 annorum septennia descripsit, apposite ad annos climactericos, id est scalares. Hi sunt qui singulis septennis clauduntur, puta annus 7, 14, 21, 28, 35, 42, sed maxime 49 et 63, eo quod 49 ex

septem septennis, 63 novem septennis confletur. Hi anni vocantur scalares, eo quod in iis vite hominis, quasi per scalæ gradus ascendat. Gradus enim sunt ipsa septennia, in quibus singulis insignes in quolibet ætatis et vite mutationibus accidunt, multosque morbis tentari, quin et emori contingit, præsertim anno 49 et 63, quem proinde merito Augustus Cæsar ita formidabat. Jubileum ergo apposite constitutum est post septimum septennium, quasi post vitam unius hominis et generationis succedat novum seculum, novaque ætas et generatio, in qua proinde omnia renovanda, atque ad avitas possessiones reducenda sint.

Mysteria septennarii (que continet annus sabbaticus et jubileus) afferam *Deuter. v, 12*.

9. MENSE SEPTIMO DECIMA DIE MENSIS. — Nota: *Vers. 9*.

Alla Judeorum festa incipiunt a Nisan, id est martio; hic enim primus erat mensis anni sacri, ut patet *Exodi. xii, 1*. Annus vero sabbaticus et Alla festi a Nisan, jubileus non incipiunt a Nisan, ut vult Abulensis, sed a Tisri, sive mense septimo, qui erat initium anni communis et profani. Ita Burgensis, Pererius, Scaliger, et ex iis Serarius in *Josue xiii, Quæst. XIV*. Ratio erat, quia si hi anni cum cæteris festis inceperant a martio, tunc Judei perdidissent messem illius anni, qui sequebatur martium: messe enim annis, utpote sabbaticis, erat sabbatum, id est quies terre, ita ut nec metere, nec serere liceret; quare perdidissent tunc Judei messem instantis, et etiam sequenti anni: cum enim illo anno serere non possent, consequenter sequenti anni æstate metere non poterant. Quare in octavo jubileo, cum concurreret annus sabbaticus et jubileus, ita ut jubileus proxime sequeretur sabbaticum, perdidissent messem trium annorum. Jam vero incipiendo a Tisri, sive mense septimo, perdebat uti sententiam, ita et messem illius unius tantum anni, duorum vero si concurrerent anni sabbaticus et jubileus.

PROFITATIONIS TEMPORE, — puta in die et festo Expiationis, quod celebratur decima die mensis septimi, uti dictum est cap. *xxiii, vers. 27*: illo enim die in universa terra Israël, ut hic dicitur, in singulis urbibus buccinatorum erant, qui clangore buccine jubileum fore proximo anno proclamarent. Aperte id fiebat in festo profitationis, quia in jubileo futura erat plena remissio et proficiatio.

10. SANCTIFICABISQUE (id est, sanctum et mihi dicatum denuntiabit proximum) ANNUM QUINQUAGESIMUM. — Vide *Can. 11*. Aliter Ribera: « sanctificabis, » inquit, id est preparabis populum celebratam anni 50. Sic sanctificare sumitur pro preparare, *Isaiæ xiii, 3*. « Ego mandavi sanctificari meis, » id est, Persis et Medis, quos preparavi ut deleant imperium Chaldæorum.

ET VOCABIS REMISSIONEM, — id est, proclamabis in jubileo anno fore remissionem servitutium, debitorum et bonorum alienatorum. Si enim anno sep-

Alla festi a Nisan, jubileus a Tisri incipiant.

Sanctificare pro preparare.

In jubileo erat remissio. Primo,

teri conditione servorum, id est, ita ut servi sint in perpetuum, venditis; sed potius eos quasi mercenarios habeatis, qui scilicet pro pretio a vobis accepto, suas operas vobis locent usque ad certum tempus, serviantque usque ad jubileum. Hic, inquit Radolphus, commoneat dominum, ut servos tyrannice non opprimant; sed tanquam Dei servus reverentiam eis habere meminerint, ideoque benigne et clementer eos tractent.

Aug. pl. ubiq. de servis vultis tractari. 44.

M. Crassus, ait Plutarchus in ejus Vita, magnam servorum turbam domi aliebat, et precipuum eorum agebat curam, dissentibus adstant interdum, et docens eos, dicebatque, « Hanc oportere precipuum esse patrisfamilias sollicitudinem, nosse quot sint rei familiaris animata instrumenta. » Demonax videns quemdam servum suum crudeliter verberantem: « Desine, ait, ne servo tuo similis fias. » Judicavit vir prudentissimus revera servum esse, qui affectibus suis imperare non possit. Diogenes dicebat inter servos et dominos malos, præter vocabula nihil interesse, nisi quod mancipia servirent dominis, domini cupiditatibus, id est multis dominis, qui turpes sunt et inementes. Testis est Laertius, lib. VI. Audi et Seneca, *epist.* 47: « Cogita, ait, quem servum tuum vocas, ex eisdem seminibus ortum, eodem frui calo, eque spirare, eque vivere, eque mori. Nam tu illum ingenium videre potes, ille te servum. Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, et aliis intrantibus excludi. Mariana clade multos splendidissime natos fortuna depressit: alium ex aliis pastorem, alium custodem case fecit. Nescis qua ætate Hecuba servire cœperit, qua Cræsus, qua Darii mater, qua Plato, qua Diogenes? Denique Ecclesiasticus cap. VII, 23: « Servus, inquit, sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum in libertate, neque inopem derelinquas illum. »

44. **SERVUS ET ANCILLA** (qui scilicet absolute sit servus et serva) SINT VOBIS DE NATIONIBUS, — *q. d.* Accipite servos et servas ex Gentilibus, et ab his eos emite; quia nolo ut Judeos, qui servi mei sunt, in servos perpetuos ematis aut habeatis. Gentiles ergo, etiamsi conversi essent ad judaismum, in æternum manebant servi; sic et eorum filii, ut dicitur vers. 45. Nam non volebat Deus Gentiles proselytos, in privilegiis hisce jubilei, æquari Judeis ex genere et origine, ne oriretur inter eos invidia et seditio. Id ita esse patet: nam aliqui omnes servi Judeorum in jubileo exissent liberi; quod tamen hic negatur. Nam, ut dixi *Exodi* XII, 41, omnis servus Judeorum, etsi Gentilis esset, tenebatur circumcidi, et fieri proselytus.

45 et 46. **ET DE ADVENS** (proselytis jam dictis) HABEBITIS FANULOS (servos) AC POSSIDEBITIS IN ÆTERNUM, — id est usque ad jubileum, inquit S. Augustinus; et, si vera esset regula, quam aliqui ex S. Hieronymo tradunt, scilicet *עלם* *olam*, id est seculum vel æternum, significare jubileum

cum sine *vau* scribitur, Hebræa id convinceret: nam *olam* sine *vau* hic scribitur. Verum, ut jam dixi, contextus videtur exigere *olam* et veram æternitatem, ut scilicet proselytus semper, et tota vita servus sit et maneat, ita ut mortuo hero ad ejus hæredes transeat, eisque serviat quamdiu vivit. In hoc enim distinguitur servus proselytus a servo Judæo, quod hic usque ad jubileum, ille tota vita sit servus. Atque ita etiam regula S. Hieronymi de *olam* hic locum habet: nam *olam* hic non significat absolutam æternitatem, sed tantum tempus vite servi. S. Hieronymus autem tantum dicit, quod *olam* cum *vau* significat absolutam æternitatem, sed sine *vau* significat tempus finitum; tale autem est tempus vite hominis.

47. **SI INVALUERIT APUD VOS MANUS ADVENÆ**, — *q. d.* Si advena Gentilis proselytus apud vos factus fuerit dives et potens, ita ut Judeum, qui paupertate pressus se in servum vendidit, emeret: hic eum habebit servum, non tantum usque ad annum septimum sive sabbaticum, sed usque ad jubileum: nisi servus hic pretio quo emptus est reddito redimatur. Judeus ergo serviens proselyto, anno tantum jubilei exibat liber, neque id mirum: nam si vice versa tales proselyti se venderent Judeis in servos, manebant servi tota vita.

49 et 50. **SIN AUTEM ET IPSE POTUERIT, REDIMET SE, SUPPUTATIS DUNTAXAT ANNIS A TEMPORIS VENTIONIS SUE USQUE AD ANNUM JUBILEUM.** — Sententia et casus horum versuum usque ad versum 54 est hic, *q. d.* Volo ut, sicut mercenario supputatur et solvitur merces pro ratione temporis, v. g. dierum vel annorum quibus operatus est in horto, agro, vel domo, ita et hic supputetur merces servo Hebræo, cum offert pretium hero, etiam Gentili proselyto, ut se redimat, et in libertatem asserat; supputetur, inquam, merces pro rata annorum quibus servavit, eaque pretio detrahatur, ut, v. g. si quis Judeus se in servum vendiderit 40 siclis, cum 40 anni superessent usque ad jubileum, et deinde servierit 10 annis, non mox se redimat, mercede et computatur 10 sicli pro decem annis quibus servavit, ideoque hero addat tantum 30 siclos quibus se redimat: sin 20 annis servierit, 20 sicli ei pro mere de computatur, eisque tantum addat 20, quibus hero persolutis se redimat, et liber exeat, et ita proportionaliter de aliis. Hunc esse sensum clarior patet in Hebræo, Chaldeo et Septuaginta. Ita Abulensis. Ex dictis hoc capite patet hæc fuisse privilegia jubilei. *Primo* quod in eo remittebantur omnia debita; ideo enim vocabatur hic annus remissionis, ut patet vers. 10. *Secundo*, quod in eo servi manumittebantur et fiebant liberi. *Tertio*, quod avite possessiones redibant ad legitimos et primos hæredes, sine ullo pretio aut compensatione.

Hæc jubilei institutione præter causas allatas vers. 10, Deus *primo*, consuluit pauperibus, ne illi bonis et hereditate paterna perpetuo excluderentur,

reantur, sed veris alieni vinculo soluto in jubileo, ad suas possessiones restarent.

Secundo, voluit Deus jubileum et annum septimum servare chronologiæ; nam secundum annos sabbaticos et jubileos omnia divendebantur, condebantur et computabantur, sicut apud Græcos secundum Olympiadas, et apud Romanos secundum lustra.

Tertio, voluit jubileum esse typum plenissimæ libertatis, gratiæ et lætitiæ, quam attulit et in quam asseruit nos Christus Redemptor in lege nova, ut patet *Luce* cap. IV, vers. 49. Jubileum ergo perenne Christianorum situm est *primo*, in remissione peccatorum, et in bona sanctæ conscientiæ. « Quid ditius, inquit S. Bernardus, lib. *De Consider.*, quid in corde dulcius, quid in terra quietius est et securius bona conscientia? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quæ et ipsa mortæ magis erigitur, quam deprimitur. » Quin et Gentilis Cicero, lib. VI *epist. ad Torquatum*: « Conscientia, ait, recte voluntatis, maxima est consolatio rerum incommodarum. » Et Seneca, *epist.* 24 *ad Lucillum*: « Nolo, ait, tibi unquam deesse lætitiæ; volo illam tibi domi nasci. Nascitur, si modo intra te ipsum sit. Cæteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt. » Et inferius: « Veri boni aviditas tuta est. Quid sit istud interrogas, aut unde subeat? Dicam: ex bona conscientia, ex honestis consiliis, et rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido et continuo tenore vite unam præmentis viam. » Hoc est ergo jubileum et jubileum mentis Christianæ continuum.

Secundo, id ipsum situm est in timore et cultu Dei. « Timor Domini, inquit Ecclesiasticus, cap. I, vers. 11, gloria et gloriatio, et lætitiæ et corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit lætitiæ et gaudium, et longitudinem dierum. » Et *Malach.* cap. IV, vers. 2: « Et oriatur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in penis ejus; et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. » Unde S. Chrysostomus, homil. 18 *ad Populum*: « Timor Domini, ait, stabilis est immotusque, et tantum subministrat lætitiæ, ut nullus nos aliorum malorum sensus capiat; Deum enim scilicet oportet timens et in ipso confidens, voluptatis radicem lacratum est, et omnem habet lætitiæ fontem. »

Tertio, situm est in firma spe felicitatis æternæ. Hinc Christus, *Matth.* cap. V, 12: « Gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celo. » Et: « Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in celo. » S. Basilius, homil. *De Gratiarum actione*: « Spes, inquit, retributionis, quæ tristia

sunt in hac vita, leviora efficit. Affectit te aliquis ignominia? Quin tu ad eam suspiciis gloriæ, quæ reposita est in celo, tibi parandam merito patientiæ. Jacturam rerum tuarum adhestiti? oculos in prime fixis cœlestibus divitis, et thesauro incomparabili, quem tibi bonorum operum pretio seposuisti. Patrio solo exclusus es? et patriam habes cœlestem illam Jerusalem. » Refert Rufinus et Palladius in Vita B. Apollonii, de ejus cœnobio et cœnobitis: « Erat, inquit, in eis supra modum gaudium et lætitiæ, et tanta exultatio, quanta haberi ab ullo hominum possit in terris. Nullus in eis tristis inveniebatur; sed et si quis visus fuisset moestior, Apollonius causam perquirebat, dicebatque: Non oportet nos esse tristes, quibus salus in Deo est, et spes in regno cœlorum. Tristiter Gentiles, luceant Judei, plangent sine cessatione peccatores, non vero qui tantæ gloriæ spem, et æternitatis habemus exultationem, cur non omni exultatione letemur? »

Quarto, situm est in amicitia et unione cum Deo. « Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete, » ait Apostolus. Querit S. Basilius in *Regul. brev. quest.* CXCIII: « Quodnam sit gaudium in Domino; » ac respondet: « In his quæ secundum mandatum Domini fiunt gaudere, est in Domino gaudere. Quocirca quodcumque mandata Dei exsequimur, aut propter nomen Domini aliquid patimur, gaudere et gratulari nos debemus. » S. Augustinus *De Salutar. docum.* cap. X: « Si, inquit, aliquid in hoc sæculo possidere delectamur, Deum qui possidet omnia, qui creavit omnia, expedit ut mente possideamus, et in eo habeamus quæcumque feliciter et sancte desideramus. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidetur ab eo, simus nos ipsi Dei possessio, et efficietur nobis possessio Deus. Et quid potest esse in mundo felicior sensus cui efficitur suus Imperator et Redemptor census, et hereditas dignatur esse ipsa divinitas? Quid ultra querit, cui omne gaudium, et omnia sua servus Redemptor esse debet? » Et S. Bernardus, *epist.* 114 *ad Sanctimoniale* mandam: « Magnum, ait, est mihi gaudium, quod te ad verum et perfectum gaudium vole tendere comperi: quod non est de terra, sed de celo, id est, non de hæc convallæ plorationis, sed de illa, quam fluminis impetus lætificat, civitate Dei. Et revera illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur, et quod cum possederis, nemo tolet a te: cui comparata omnia aliunde jaunditas meror est; omnis suavitas, dolor est; omne dulce, amarum; omne decorum, fœdum; omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum. »

casus patens.

Secundo

Tertio

Moraliter de jubileo et jubilo quadraginta diebus Christi-anorum.